

Strategia de Securitate Națională a Republicii Moldova.

Dezbaterea societății civile

A. Descrierea proiectului

Republica Moldova se află în perioada de reflecție și pregătire a unei noi Strategii de Securitate Națională. Este vorba despre un document care va aduce la zi baza legislativă în domeniul securității Republicii Moldova, un document asumat politic și care trebuie să răspundă preocupărilor populației privind amenințările, riscurile și vulnerabilitățile din domeniul securității Republicii Moldova, să-i dea încrederea că instituțiile statului pot să îndeplinească una dintre principalele atribuții ale unui stat, apărarea securității teritoriului, cetățenilor și instituțiilor Republicii Moldova.

Natura duală a acestui document face întotdeauna ca dezbaterea să fie dusă la nivel teoretic, profesionist, la nivelul percepției populației, la nivelul resurselor și mai ales la nivel politic. Documentul este, prin natura lui, unul profund politic, asumat politic și arată cum soluționează astăzi conducerea Republicii Moldova problemele de securitate și, totodată, preocupările de securitate ale cetățenilor Republicii Moldova.

Centrul pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning București, împreună cu **Institutul de Politici Publice și Centrul pentru Informare și Documentare ale NATO** au derulat un proiect finanțat de Black Sea Trust al German Marshall Fund, menit să dezbătă preocupările de securitate ale Republicii Moldova și să obțină reacția societății civile, a lumii academice și a experților în domeniu referitoare la percepția și principalele probleme de securitate ale Republicii Moldova.

În perioada august – septembrie 2015 au fost desfășurate 6 reuniuni de dezbatere care au vizat teme precum:

- mediul de securitate;
- orientarea politică externă a RM;
- relația cu UE, relația cu NATO;
- relația cu Ucraina, România, Rusia, CSI;
- securitatea societală;
- corupția;
- noile amenințări (securitatea energetică, securitate cibernetică, securitatea infrastructurilor critice);
- noile amenințări 2.0.: războiul hibrid, războiul informațional, războiul legal (*lawfare*)
- Transnistria, separatism, minorități / etnii;
- securitatea militară;
- profilul strategic și nivelul de ambiție al RM.

Pentru fiecare temă de dezbateri au fost elaborate chestionare specifice care au stabilit cadrul general al discuțiilor. La dezbateri au participat 108 specialiști de nișă și experți din lumea academică, societatea civilă și sectorul privat din Republica Moldova.

Rezultatul acestor dezbateri este cuprins în prezentul raport care are o variantă publică a celor mai importante constatări, concluzii și propuneri care au fost puse la dispoziția comisiei speciale pentru elaborarea Strategiei de Securitate Națională.

B. Observații generale

Dezbaterea a relevat câteva aspecte fundamentale privind perspectiva unei Strategii de Securitate Națională, conținutul ei, acceptarea ei:

În primul rând, există un **deficit major de claritate în domeniul documentelor conceptuale** în această materie. Supraviețuiesc și coabitează documente elaborate în diferite epoci și aparținătoare la diferite curente de gândire aflate în competiție și divergență. Avem Doctrină militară, Concepția Securității Naționale și Strategie de Securitate Națională în același timp, astfel încât noul document trebuie să decidă înlocuirea sau subordonarea legislației în materie. De altfel, cadrul general al documentelor relevante în materie de securitate și apărare are încă o deficiență în modul în care e elaborat și multe necunoscute – va urma o Strategie de Apărare Națională? Urmează o Strategie Militară a Republicii Moldova? Care este gradul de coordonare/subordonare a acestor documente?

În al doilea rând, există **probleme structurale ale cadrului instituțional** în materie de securitate națională. În principiu, există **un gol în privința unei formule de abordare integrată** a politicii externe, de securitate și apărare, a deciziei în aceste domenii strategice și a raportului dintre președinte și premier în materie. Consiliul Suprem de Securitate are decizii cu caracter consultativ iar Președintele nu are atribuții executive, ci doar reprezentative, în timp ce la nivelul Guvernului lipsește organismul executiv, integrator pe domeniul securității naționale. Aici propunerea este fie **modificarea Constituției, alegerea directă a Președintelui cu atribuții executive clare în politica externă, de securitate și apărare, cu un Consiliu Suprem de Securitate cu decizii obligatorii pentru toate instituțiile în acest domeniu**, fie înființarea la nivelul Guvernului a unui post de **vicepremier pentru securitate națională**, care să coordoneze domeniile de **politică externă, securitate și apărare, să fie responsabil de componenta de securitate și să poată oricând chema, în structuri integrative și de coordonare, membrii Guvernului în chestiuni de securitate națională**.

În al treilea rând, remarcăm **lipsa preocupărilor pentru securitatea națională atât la nivelul societății, cât și la nivelul elitei și a decidenților**. Nivelul **culturii de securitate** este extrem de redus, multe din componentele securității moderne nu au drept corespondent instituții ale statului Republica Moldova capabile să reacționeze, iar la nivelul societății și al experților, nivelul de percepție a unor categorii de teme este mai degrabă superficial sau la nivelul informațiilor

jurnalistice. **Studiile de securitate** au întindere redusă, secvențială și profund învechită, nefiind adaptate cunoașterii contemporane în domeniu.

Potrivit studiilor sociologice făcute, principalele preocupări de securitate rămân **războiul, stabilitatea politică a Guvernului, corupția, ineficiența actului guvernării și slaba pregătire a persoanelor în funcții publice** respectiv **lipsa de încredere generală că Republica Moldova este un stat care funcțional serios și poate asigura funcțiile de apărare a securității naționale** pe toate domeniile unde sunt înregistrate amenințări, riscuri și vulnerabilități. **Suspiciunea, scindarea societății și preocuparea în privința orientării celuilalt** introduc elemente de dificultate în **construcția coezivă a societății și a voinței politice** chiar și în domeniile cu relevanță strategică precum **orientarea de politică externă, soluția de securitate sau formulele de apărare a statului Republica Moldova.**

În al patrulea rând, o altă caracteristică în materie o reprezintă **existența unor subiecte tabu**, care nu sunt discutate de către societate sau sunt abordate în termenii propagandei și a confruntării politice/strategice/geopolitice. Soluțiile cele mai acceptabile sunt sub imperiul **ambiguității constructive**, și ele nu dau soluții structurii instituționale în domeniul securității a statului Republica Moldova. Este cazul **prezenței trupelor Federației Ruse** pe teritoriul Republicii Moldova (este sau nu ocupație militară, cum se tratează subiectul), a unei **soluții pentru reintegrarea Republicii Moldova, a orientării strategice pro-europene, a formulei identitare sau a explicitării substanței neutralității** înscrisă în Constituția Republicii Moldova. În unele din aceste cazuri soluțiile sunt evidente și pot fi atinse: de exemplu în **chestiunea identitară**, se poate accepta imediat **asumarea sinonimiei/coincidenței între autoidentificarea ca „român” sau „moldovean”**, cu notarea faptului că diferența vine de la modul în care s-a făcut educația, gradul de cultură, accesul la informație.

În al cincilea rând, trebuie să remarcăm un nivel scăzut al **imaginii militarului în societate, o poziție neatractivă a Armatei ca instituție și carierei militare ca ocupație și o poziție socială neînvidiată a cadrului militar.** De la anunțul privind desființarea armatei și dezarmarea, în 2006, și oamenii de calitate au părăsit cariera militară, și imaginea a scăzut dramatic, lipsește **prestigiul, un loc important și o poziție relevantă în societate, lipsește imaginea de demnitate a poziției, respectul față de ea, însemnătatea statutului de militar în RM și un pachet social** care să facă atractivă meseria.

La fel și în **domeniul intelligence-ului** trebuie lucrat, de data asta și pe alte dimensiuni: desprinderea de KGB, ruptura cu FSB-GRU și coordonarea sovietică/rusă, marcarea **imaginii și sensului unui serviciu național**, cu rol relevant, aflat sub control parlamentar serios, cu relevanță de instituție a statului, și nu servind oligarhi și creând probleme cetățeanului. Apoi trebuie asumată **construcția imaginii necesității și a prestigiului ocupației.** În fine, o formula de decont și restituire a activității anterioare e, de asemenea, necesară, o lege a lustrăției fiind tardivă dar o **expunere a activității trecute de poliție politică** ar fi binevenită, ar crește încrederea populației și susținerea pentru activitatea de specialitate.

Limba engleză predată și învățată e un bun vehicul pentru integrare și încredere a populației, indiferent de etnie și limbă maternă, în materie de Securitate.

În al șaselea rând, în domeniul militar și de Securitate, se înregistrează două tendințe la nivelul societății: fie **acceptarea (dar și criticarea) unui grad excesiv de secretizare/clasificare** care face să nu se poată vorbi, de exemplu, aproape deloc despre securitate militară în societatea civilă, ori **nu există înțelegere, preocupare, percepție și interes și e mai simplu de acceptat că ar exista „planuri secrete”, „documente clasificate” care ar rezolva marile probleme și dileme ale populației** în legătură cu propria securitate. **Secretomania inutilă sau lipsa de transparență și răspundere** creează zona difuză de necunoscut care **nu dă încredere**, din contra, după chipul și asemănarea societății, lasă cetățenii Republicii Moldova să fie **suspicioși în legătură cu activitatea din domeniul securității și neîncrezători în capacitatea de apărare a securității** în Republica Moldova.

De altfel, una dintre problemele majore ale Strategiei de Securitate Naționale va fi decizia în privința consemnării sau nu a **existenței unei amenințări militare la adresa Republicii Moldova**. Aici părerile între experți sunt împărțite și în privința realității existenței amenințării, și în privința modului de prezentare a acestui fapt în Strategie. Pe de o parte, respingerea existenței unei amenințări militare creează dificultatea explicării **nevoii de pregătire și consolidare a capacităților militare** și este **necredibilă pentru societate și cetățeni**. Pe de altă parte, înregistrarea existenței acestei amenințări – convenționale, hibride, teroriste, asimetrice – reclamă **precizarea sursei acestei amenințări** și ridică probleme în raport cu această sursă. E o dilemă din care doar organismul de decizie colectiv în domeniul securității poate să iasă.

În al șaptelea rând, **spiritul critic**, ca **instrument de filtrare a propagandei și de combatere a războiului informațional** este necesar să fie introdus și predat la toate nivelurile în școli, iar **comunicarea strategică** trebuie dublată de **campanii publice de cultivare a spiritului critic**, de punere sub semnul întrebării a certitudinilor de consum și a zvonurilor, în timp ce formulele de acces la informații alternative trebuie dezvoltate pe scară largă. Concomitent trebuie explicate public și în școli, la nivel academic, semnificațiile din **teoriile conspirației**, valoarea lor de întrebuințare și limitele unor asemenea teorii, așa cum trebuie prezentate și **metodele clasice de manipulare, regulile publicității** și obișnuințele și abuzurile din formarea zvonurilor și efectele dezinformării.

C. Concluzii specifice:

I. Relațiile externe și mediul de securitate în schimbare

- 1. Aproximarea de UE și aplicarea angajamentelor din Acordul de Asociere și Acordul de Liber Schimb sunt o componentă esențială a securității Republicii Moldova**

Credibilitatea RM a scăzut masiv în raport cu UE din lipsa reformelor și stagnării. E necesară recapitalizarea RM în credibilitate în raport cu actorii externi și cu cetățenii care se poate face doar prin accelerarea reformelor. Combaterea corupției, independența justiției și statul de drept sunt condiții absolut obligatorii pentru asigurarea securității naționale, securității economice și deblocarea relațiilor cu UE. Justiția nu este funcțională iar lupta împotriva corupției e blocată. UE se depărtează pentru că nu mai acceptă modelul practicat de RM până acum.

- 2. Relațiile cu România sunt extrem de importante pe dimensiunea militară și a securității, fiind vorba despre un vecin, despre frontiera și trecerea spre UE și NATO și de sprijinul major primit pe toate dimensiunile pe drumul integrării europene.**
- 3. Relațiile cu NATO trebuie valorificate la maximum, în special ajutorul pentru consolidarea apărării, reforma și pregătirea Armatei și a structurilor de forță cu ajutorul NATO.**
- 4. Trebuie dezvoltat un parteneriat strategic cu SUA. Inclusiv cu componentă militară și de pregătire a Armatei. El poate suplini MAP cu NATO sau poate fi complementar.**
- 5. Consolidarea relațiilor cu Ucraina și transformarea într-un adevărat binom a acestei relații poate ajuta la întărirea securității Republicii Moldova și la soluționarea pașnică a conflictului nistrean.**
- 6. Relațiile cu Federația Rusă trebuie raționalizate la nivelul real la care se află, în baza unei constatări directe a gradului de aplicare al Tratatului de bază, a anexării Crimeii și perspectivei proiectului Novorossia care poate ajunge la frontierele Republicii Moldova, a acțiunilor inamicale din regiunea separatistă, a blocajelor de natură comercială și a dominației spațiului informațional al Republicii Moldova cu propria agendă.**

II. Securitatea societală

- 7. Securitatea societală se concretizează în primul rând în preocupări despre migrație. Problema e complexă, o parte ține de riscurile și schimbările care provin din natalitatea scăzută și de îmbătrânirea populației, o parte de emigrarea tinerilor și exodul de creiere. Se creează o structură a dependenței de emigrație și o economie a remitențelor, familii monoparentale, copii crescuți de rude îndepărtate sau de vecini. Pe de altă parte, revenirea bruscă în țară a celor care muncesc după hotare prezintă o provocare economică și politică la care RM nu are soluții dezvoltate. Pe termen lung, problema e în sectorul asigurărilor sociale și lipsa drepturilor de pensie a celor care vor reveni, dar care lucrează astăzi la negru, presiunea socială rămânând asupra statului Republica Moldova la revenirea acestora în țară.**

8. Se înregistrează probleme majore de identitate societală datorită faptului că Republica Moldova a rămas un stat slab, care nu este atractiv pentru propria populație și pe care mulți vor să-l părăsească. Dăinuie conflictul identitar nesoluționat măcar prin asumarea dreptului la autoidentificare alternativă și considerând că român și moldovean e același lucru, ține doar de o cultură diferită și influențe diferite asupra persoanelor în cauză.
9. Minoritățile locuiesc compact și nu există principiul identitar, nici limbă comună cu minoritățile, din cauza refuzului rusofonilor de a învăța limba română. Mai mult, programele școlilor cu predare în limba rusă sunt alterate și accentuează clivajul existent direct, la nivelul istoriei și a devenirii statului, și indirect, la nivel simbolic, tocmai prin această segregare.

III. Corupția

10. Corupția este cea mai mare problemă de securitate a Republicii Moldova. Trebuie menționată ca atare în Strategie și toate instituțiile statului să se preocupe de lupta împotriva corupției. Corupția afectează viața economică (blochează investiții, alterează competiția, duce la migrație) dar și votul (în alegeri sau în Parlament, în funcție de lege), decizia politică sau de securitate, crescând vulnerabilitățile statului.
11. Achizițiile și organizarea partidelor politice sub formă de corporații duc la corupție, iar netransparența, lipsa de democrație există în partide și chiar în Parlament. Amprenta specifică o reprezintă cumetismul și nepotismul.
12. Instituțiile de combatere a corupției, de integritate, de supraveghere a cheltuielilor de campanie ale partidelor, ale cheltuielilor publice precum și finanțare a partidelor politice nu funcționează, sunt ineficiente, sau nu sunt lăsate să-și facă treaba din cauza nimirilor și ingerințelor politice. Pentru a soluționa problema corupției este nevoie de presiuni externe puternice, democrație transparentă de partid, achiziții transparente, transparența finanțării partidelor politice.

IV. Securitatea energetică

13. Securitatea energetică e de primă importanță în Republica Moldova și ea reclamă diversificarea surselor de energie electrică și gaz, valorificarea potențialului de surse alternative de energie, interconectarea deplină a consumatorilor la sursele alternative de gaz și energie electrică din România, schimbarea mixului energetic de la dependență completă de gaz la o variantă echilibrată pe cărbune, păcură și gaz. Infrastructura energetică critică, regimul de proprietate al rețelelor de transport și

eficiența energetică sunt de primă importanță, ca și aplicarea Pachetului 3 energetic european.

14. Datoria la gaz prezintă o amenințare la securitatea energetică. În mare parte datoria la gaz reprezintă consumul părții transnistrene, însă obligațiile financiare se atribuie la Moldova Gaz, deținută majoritar de Gazprom. E o schemă a creșterii dependenței financiare a Republicii Moldova pe seama consumului de gaz a regiunii separatiste, care creează datorii artificiale, necontrolate, a distribuitorului față de producător, ultimul fiind acționar majoritar al distribuitorului. Situația actuală împiedică urmărirea independentă a consumului de către statul Republica Moldova, precum și încasarea facturilor de la consumatorii din stânga Nistrului.

V. Securitatea cibernetică

15. Securitatea cibernetică în Republica Moldova este un domeniu în care percepția societății e marginală, nu există preocupare, iar la nivelul autorităților e o preocupare incipientă. Principalele ținte sunt conștientizarea relativ la problemă și cultura de utilizator (campanie cu programe de interes public în media).

VI. Război hibrid, război informațional, război legal (*lawfare*)

16. Suntem în faza în care Republica Moldova la nivelul elitelor, a societății și a mass media trebuie să conștientizeze formele pe care le îmbracă noul război al viitorului prin programe de prezentare a acestui tip de conflict și a efectelor sale.
17. Republica Moldova trebuie să-și construiască o instituție responsabilă cu combaterea războiului informațional, inclusiv a componentei de operațiuni psihologice. Instrumentele sunt comunicarea strategică, instrumentarul de expunere al manipulărilor din spațiul public și demitizarea purtătorilor de mesaje ale campaniilor acestui război informațional.

VII. Conflictul transnistrean

18. Există din ce în ce mai puțin interes pentru conflict, tot mai puțină lume e deranjată de existența conflictului nistrean, nici populația, nici politicienii, nici actorii internaționali. Scopul a devenit doar evitarea conflictului armat, care nu face decât să conserve conflictul. Trebuie schimbată abordarea în obiectivul de soluționare a conflictului și reintegrare teritorială, nu prezervarea păcii și conservarea separatismului, eventual înflorirea lui.
19. În ultimul an – jumătate de an au existat schimbări ale unor abordări mai vechi. Există schimbări și în ceea ce privește factorul militar și serviciile. Factorul militar este important și nu este de neglijat, cu precădere schimbările raportului de forțe în Crimeea, proiectul Novorossia, presiunile asupra regiunii Odessa, reconfigurare a scopurilor și a legăturilor cu Transnistria. Eficiența militară a crescut foarte mult

fără să se schimbe fizic sau numeric. S-au transformat în trupe speciale, pregătite, cu exerciții de desant, de creare de cap de pod pe malul drept.

20. Sunt egal importante trei tipuri de amenințări legate de conflictul din raioanele de răsărit ale Republicii Moldova:

- **reizbucnirea conflictului pe Nistru** este amenințare directă la adresa securității RM. Poate fi o amenințare militară de tip convențional, asimetric, de tip război hibrid;
- **menținerea *statu-quo*-ului și conservarea conflictului** este altă amenințare la integritatea teritorială a Republicii Moldova. Se conservă, nu se soluționează conflictul;
- **o soluționare proastă a conflictului din Transnistria**, cu limitarea opțiunilor de politică externă, securitate, apărare, integrare în spațiul de liber schimb european e altă amenințare. **Reintegrarea teritorială trebuie subordonată dezideratului de integrare europeană.**

21. Propunerile societății civile sunt:

- 1) **Soluționarea oricărui conflict necesită costuri. În loc de bani pentru *confidence building* și abordarea separatiștilor, mai necesară e crearea unui *Trust Fund* pentru a finanța soluționarea conflictului.**
- 2) **Trebuie construit un *Task Force* interministerial responsabil cu politicile publice în domeniul reintegrării teritoriale a Republicii Moldova, eventual prin reînființarea Ministerului Reintegrării, cu un vicepremier în frunte, cu atribuții care să-i permită să reunească alți miniștri pe diversele teme legate de reintegrare.**
- 3) **Trebuie construit și valorificat binomul R. Moldova – Ucraina, o abordare coerentă, convergentă, pusă la punct.**

VIII. Securitatea militară

22. La nivelul societății civile, din dezbateri a rezultat că nu există date la nivel public și abordare unitară pentru a se stabili dacă există sau nu amenințare directă la adresa Republicii Moldova. Urmează ca instituțiile statului să stabilească acest lucru pe baza informațiilor și a opțiunii politice. Totuși opinia este că nivelul de ambiție pe care și-l poate propune Republica Moldova este apărarea teritoriului și a populației aflate sub controlul autorităților legitime în fața unui atac convențional, asimetric sau hibrid care ar porni din stânga Nistrului.

23. Rămân de analizat la nivel instituțional următoarele:

- **Amenințările ce pot ridica probleme din punct de vedere al securității militare: confruntarea militară convențională, războiul hibrid, amenințările militare asimetrice.**
- **Riscurile de natură militară ce pot afecta Republica Moldova: proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul, instabilitatea, disputele miliare existente în vecinătate sau în regiune, ce pot fi diseminate sau pot influența direct statul în cauză.**
- **Vulnerabilitățile care țin de capacitatea militară de apărare redusă față de un inamic potențial sau amenințare militară imediată, lipsa voinței sau a coeziunii de**

decizie în apărare, lipsa capacităților de descurajare, absența unui sistem de acorduri și garanții respectiv capacități de apărare colectivă cu vecinii sau parteneri mai îndepărtați.

24. Pentru celelalte categorii de amenințări, este necesară identificarea de soluții și acorduri pentru apărare comună sau cooperarea cu vecinii în domeniul apărării și combaterii amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților altele decât cele interne sau provenind din regiunea separatistă.